

6e JAARGANG
NUMMER 8
SEPTEMBER 1970

DAAD EN GEDACHTE

orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

BIJ ELKE BIJZONDERE HANDELING GAAT
HET DENKEN AAN HET DOEN VOORAF.
BIJ HET HANDELEN VAN KLASSEN OF
MASSA'S HLIJKT DE BETEKENIS VAN
HET HANDELEN PAS ACHTERAF. HIER
GAAT DE DAAD VOORAF AAN HET BE-
GRIP, AAN DE GEDACHTE.

DAAD EN GEDACHTE

Orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd

GEEN VASTE ABONNEMENTSPRIJS

De uitgave zal worden bekostigd uit VRIJWILLIGE bijdragen

Red. en adm.: Corn. Outshoornstraat 1', Amsterdam - W

Postgiro 307695

V A K C E N T R A L E S W E R P E N
D A M O P T E G E N S T A K I N G

DE TITEL van deze beschouwing stamt niet van onszelf. Hij is ontleend aan de "Nieuwe Rotterdamse Courant" van 1 september 1970. Het altijd goed geïnformeerde, intelligent geredigeerde en in veel opzichten voortreffelijke liberale blad, vatte op die dag onder deze kop de laatste ontwikkelingen samen rond de stakingsbeweging, die zes dagen tevoren bij de werf Wilton-Feijenoord in Schiedam was begonnen en die zich sindsdien tot ver buiten het Waterweggebied had uitgebreid. Een treffender samenvatting in één enkele zin is naar ons oordeel nauwelijks denkbaar.

Wat in het verloop van luttele dagen een arbeidersstrijd zou worden, zó indrukwekkend als Nederland die sedert de dagen vóór de loonexplosie van 1963 nauwelijks gekend heeft, begon spontaan als een "wilde" actie in één, vervolgens in enkele bedrijven. Toen het duidelijk werd, dat het werfpersoneel, dat als eerste de arbeid had neergelegd, daarmee een kettingreactie veroorzaakte in grote delen van de metaalsector en ook in andere bedrijfstakken, toen het aantal stakers tot ver boven de 30.000 steeg en de beweging niet meer een lokaal en zelfs niet eens meer een zuiver regionaal karakter bewaarde, toen haastten eerst de bonden en vervolgens ook de centrales zich om zich met de gang van zaken te bemoeien.

Het zo dikwijls door de vakbeweging gehanteerde argument, dat de uit de diverse c.a.o.'s voortvloeiende verplichtingen haar voor de duur der afgesloten contracten vleugellam maakten, werd opeens, noch van haar kant, noch van de kant der ondernemers meer vernomen toen 't getal der in de strijd gegane arbeiders zowel de patroons als de bestuurders schrik aanjoeg. De "wilde" actie werd omgezet in een officieel erkende, met geen ander oogmerk echter dan dat, waarmee tot in het jongste verleden toe ook kleinere acties - onder bepaalde omstandigheden - wel eens door de vakbeweging werden "overgenomen": het oogmerk namelijk ze zo spoedig mogelijk en tot iedere prijs te beëindigen.

"De vakbeweging", zo zei een havenarbeider uit het Waterweggebied op het tijdstip dat de ontwikkeling bij dat punt was aangeland, "de vakbeweging heeft zich a c h t e r ons gesteld. Ze zou ons eigenlijk moeten vóórgaan maar dat gebeurt nooit. Ze is altijd a c h t e r ons en ik bedoel daarmee bij ons achter.

Hij zei het op 'n verachtelijke toon en met grote bitterheid. Zijn woorden waren bedoeld als een striemende hoon voor de bestuurders, die - zoals hij 't zag - altijd pas in beweging komen, wanneer de arbeiders het water al tot de lippen is gestegen en die voordien nimmer bereid gevonden worden om, zoals hij het kernachtig en in goed Rotterdams formuleerde, "ook maar één poot te verzetten."

Hoe groot echter ook zijn opgekropte woede en hoe groot ook zijn verbittering mochten zijn, het vonnis dat hij over de vakbeweging velde was nog veel te mild. Hij had in zoverre tot op zekere hoogte gelijk met zijn bewering, dat de vakbeweging inderdaad pas dikwijls van zich pleegt te laten horen wanneer de arbeiders al spontaan verzet hebben aangetekend. Maar hij vergiste zich voor wat de plaats betreft waar zij zich dan opstelt. Zij kiest haar positie niet *a c h t e r* de arbeiders, maar *t e g e n o v e r* hen; zij maakt front naar de werkers *v ó ó r* het kapitaal ter bescherming van zijn belangen.

Zelden is dat zó onbeschaamd en openlijk uitgesproken als in het verloop van de jongste gebeurtenissen. Toen op het hoogste overlegniveau, namelijk in besprekingen tussen de drie vakcentrales, NVV, NKV en CNV en de twee grote werkgeversverbonden, overeenstemming bereikt was over een extra inkomensverbetering voor *a l l e* werknemers van maximaal *f* 400 bruto, toen verklaarde de huidige voorzitter van het Verbond van Nederlandse Ondernemers, drs. S.C. Bakkenist, dat deze bedoeld was "om wilde stakingen in te dammen". Dat hij daarmee volstrekt niet een privé-mening verkondigde of alleen maar de motieven der ondernemers weergaf, blijkt uit de hele berichtgeving over deze zaak. De "Nieuwe Rotterdamse Courant" schreef op 1 september:

"Het overlegorgaan van de drie vakcentrales - dat gisteravond in Utrecht is bijeengekomen om zich te beraden op de conflictsituatie die is ontstaan in het Waterweggebied - is tot de conclusie gekomen dat om de spanningen aan het arbeidsfront te beëindigen, over 1970 een extra loonsverhoging tot een bedrag van *f* 400,- bruto kan worden toegepast, welk bedrag dan bij een eerstvolgende cao-wijziging dient te worden verwerkt. (Globaal zou dit neerkomen op een verhoging van ongeveer 3%) De drie vakcentrales vertrouwen op deze wijze een dam tegen de algemene stakingsgolf te kunnen opwerpen."

De N.R.C. citeerde vervolgens ook de heer A.H. Kloos, de NVV-voorzitter, die tevens als voorzitter van het overlegorgaan optrad. De heer Kloos zei:

"De stakingsgolf in het gebied van de Nieuwe Waterweg dreigt de werking van een olievlek te krijgen. We moeten proberen de zaak op redelijke wijze te kanaliseren want het alternatief is een wilde ontwikkeling, waarbij niemand weet hoe hoog de golf zal gaan en waar hij aanspoelt."

Op een vraag of in deze tijd van "vrije loonvorming" het ingrijpen van de vakcentrales wel past, reageerde de heer Kloos met:

"Bijzondere omstandigheden vereisen bijzondere maatregelen."

De N.R.C. deelde verder mee, dat de heer Kloos niet verwachtte, dat de regering zou ingrijpen, bijvoorbeeld door het hanteren van artikel 10 van de loonwet (een loonstop als de nationale economie in gevaar dreigt te komen). De heer Kloos legde er, zo schreef de N.R.C., de nadruk op, dat het loonoverleg een zaak van werkgevers en werknemers is en dat de regering niet kan beoordelen hoe hoog de spanningen zijn opgelopen en hoe hoog ze nog kunnen oplopen als een wilde ontwikkeling niet wordt gestuit.

Op dezelfde dag, dat de heer Bakkenist, de heer Kloos en de redactie van de "Nieuwe Rotterdamse Courant" de betekenis van 't akkoord op deze wijze schetsten, werd het optreden van de vakbeweging eveneens - en niet minder treffend - gekarakteriseerd in een pamflet, dat onder in Rotterdam demonstrerende stakers werd verspreid. "Kloos helpt havenbaronnen", stond daarin te lezen. Twee dagen na het sluiten van de overeenkomst was er aan de stakingsbeweging nog op geen stukken na een eind gekomen. Donderdag 3 september trok een stoet van zesduizend havenarbeiders door de Maastunnel naar het kantoor van de Scheepvaart Vereniging Zuid aan de Pieter de Hoogweg op de noordelijke rivieroever om daar kracht bij te zet-

ten aan looneisen, die de vakbeweging - in de verwachting, dat 't met een op het eerste gezicht aantrekkelijk zoethoudertje allemaal wel bekeken zou zijn - veronachtzaamd had. De dag tevoren, woensdag 2 september, meldde het "Algemeen Dagblad", dat er in de havenstaking nog geen spoor van verandering te bespeuren viel. Weliswaar, zo schreef deze krant, waren dinsdag 1 september in de metaal-industrie elf bedrijven met 5.000 man weer aan het werk gegaan, maar op de avond van die dag was bij dertien ondernemingen in het Waterweggebied met zo'n dikke 15.000 man personeel het werk nog niet hervat. Daarbij moesten dan nog eens 2300 man van de werf "De Schelde" in Vlissingen, 600 van de duizend man van de werf Boele in Bolnes en 4500 stakers in Amsterdam worden geteld. Op de ochtend van woensdag 2 september waren er volgens de berekeningen van het "Algemeen Dagblad" nog altijd zo'n 38.000 stakers.

Dat hun acties sedert het aanbreken van de septembermaand weer als "wild" moeten worden beschouwd, zal duidelijk zijn. De fase, dat de vakbeweging van de rechtmatigheid van hun - overigens volkomen genegeerde en op een later tijdstip door Kloos als "gekkenwerk" bestempelde - eisen sprak, duurde maar héél kort. Nadat de ondernemers en de bestuurders in 'n gezamenlijke krachtsinspanning de nood-dijk hadden opgeworpen, die de springvloed van het arbeidersverzet moest keren, maakte de vakbeweging onmiddellijk als volgende stap bekend, dat van stonde af aan niet meer op steun uit haar kassen behoefde te worden gerekend. Zij liet een oproep tot werkhervatting uitgaan en zij spande zich vervolgens met de gebruikelijke en zo vaak beproefde middelen in om de strijd van de arbeiders te breken. Eén van die middelen was, dat haar vertegenwoordigers n i e t voor het front van de stakers verschenen, maar dat zij de arbeiders in kleine groepen, her en der door de stad Rotterdam en 't Waterweggebied verspreid bijeenriepen. In dergelijke kleine vergaderingen - vooral wanneer men, gelijk geschiedde, er zorg voor draagt, dat zich tussen de aanwezigen ook een kern van met de vakbeweging verknochte kaderleden bevindt - is het doven van de strijdlust een gemakkelijker karwei dan op 'n massa-bijeenkomst, waar iedere aanwezige zich tastbaar deel van die massa voelt, háár kracht bespeurt en moreel gesterkt wordt zo hij wankelmoe-dig dreigt te worden. Dat die methode de bestuurders direct grote successen opleverde, kan bepaald niet worden beweerd. Was er hier en daar van werkhervatting sprake, elders breidde de stakingsbeweging zich ook weer uit. Arbeiders van Wilton-Feijenoord, die met bussen naar Vlissingen waren gereden, wisten daar het personeel van de werf "De Schelde" in de actie te betrekken. Inplaats van aan de strijd in het Waterweggebied hun adhesie te betuigen en slechts voor één uur het werk neer te leggen, ging de Vlissingse werf volledig plat.

Het begon allemaal op dinsdag 25 augustus omstreeks drie uur 's middags op de werf van Wilton-Feijenoord in Schiedam. De directe aanleiding was het probleem van de koppelbazen, de onderaannemers, die in het schreeuwend personeelstekort voorzien door het aanwerven van arbeidskrachten, die minder geschoold zijn dan de vaste arbeiders, maar beter - en soms veel beter - betaald worden. Maar achter die directe aanleiding scholen diepere oorzaken. Prof. dr. P.J.A. ter Hoeven, die zeven jaar geleden - in opdracht van de scheepvaartverenigingen Noord en Zuid en van de vakbonden - 'n diepgaand sociologisch onderzoek voltooide naar de arbeidsproblemen in de twee grootste Nederlandse havens 2), heeft in een interview met "De Volkskrant" gezegd, dat "het eigenlijk verbazingwekkend mag heten, dat de Rotterdamse haven een betrekkelijk lange periode van sociale rust gekend heeft" en dat "dezelfde klachten, die de Rotterdamse havenarbeiders tien jaar geleden ook al spuiden, te weten: de autoritaire gezagsverhoudingen, de onregelmatige werktijden en de zwaarte van het werk, dat bovendien vuil en gevaarlijk is, nog altijd volkomen reëel zijn." De situatie zoals hij hem schetst, en die door iedere haven-

1) Dr. P.J.A. ter Hoeven, "Havenarbeiders van Amsterdam en Rotterdam", Leiden, 1963.

arbeider - maar óók door arbeiders in andere bedrijfssectoren - in nog veel somberder kleuren en veel krasser termen zou kunnen worden geschetst, verklaart, waarom de op de werf Wilton-Feijenoord begonnen actie zich als een lopend vuurtje uitbreidde.

In de strijd gingen achtereenvolgens de arbeiders van: de Rotterdamse Droogdok Maatschappij, haar dochteronderneming de reparatiewerf "De Waterweg", de werf "Gusto" in Vlaardingen, de scheepswerf De Jong in Schiedam, de werf Niehuis & v. d. Berg in Rotterdam, de machinefabriek Swartouw aan de Rotterdamse Waalhaven, de machinefabriek Vlaardingen-Oost, het constructiebedrijf De Vries Robbé in Gorinchem, de werf van Piet Smit in Rotterdam, de scheepswerf en machinefabriek "Waalhaven". Hoe goed de N.R.C. ook geïnformeerd moge zijn, van dat wat de arbeiders bezielt begrijpt zij, als braaf burgerlijk blad, weinig of niets. Ze schrijft, dat de snelle uitbreiding van de staking zich voltrekt "geheel tegen de verwachting in".

Op donderdag 27 augustus gaat ook de werf "Gusto" in Slikkerveer plat en slaat de beweging over naar Amsterdam, waar het personeel van Verschure & Co de arbeid neerlegt. Op vrijdag 28 augustus breidt de staking zich uit naar alle haven- en overslagbedrijven in 't Waterweggebied. In Amsterdam is op die dag behalve Verschure ook de Amsterdamse Droogdokmaatschappij in de strijd betrokken. Het aantal stakers dat op donderdag 27 augustus 15.000 bedraagt, is vrijdag 28 augustus 23.000 en zaterdag 29 augustus meer dan 30.000. Inmiddels zijn er ook korte stakingen geweest bij Fokker in Amsterdam en - naar de "Winschoter Courant" meldt - bij de Rawi in Winschoten.

Op de morgen van zaterdag 29 augustus is de situatie nog altijd dusdanig, dat "Het Parool" van een "wilde" actie spreekt. Het "Rotterdams Nieuwsblad" bericht op diezelfde dag: "De vakorganisaties van arbeiders bij de havenbedrijven belegden gistermiddag (dat is dus vrijdagmiddag 28 augustus, red. D & G) een spoedvergadering in Den Haag. Daaraan namen deel de heren A. de Boon, tweede voorzitter van het N.V.V., M. Zondervan, voorzitter van de Metaalbedrijfsbond, B. Liefaard, voorzitter van de Algemene Bedrijfsgroepen Centrale en W. Hulsker, voorzitter van de Nederlandse Bond van Vervoerspersoneel. Zij gingen uiteen zonder een standpunt te hebben ingenomen. Open blijft dus de vraag of de vakbonden zich wel of niet achter de staking opstellen." Op maandag 31 augustus deelt hetzelfde "Rotterdamsch Nieuwsblad" mee, dat de vakbonden van havenpersoneel "zich zaterdagavond na langdurig vergaderen achter de havenstaking opstelden". Maar in dezelfde editie van het "Rotterdamsch Nieuwsblad" (van maandag 31 augustus) prijkt onder een vette kop het nieuws, dat de bonden in de metaalsector met ingang van die dag geen uitkeringen meer aan hun leden zullen doen.

Wij hebben hierboven al uiteen gezet, dat en waarom naar onze mening de bonden zich op geen enkel tijdstip achter de stakers hebben geplaatst. Waarmee men in het gehele verloop van de actie te doen heeft, dat is een uiterst korte periode - in de metaalsector duurt zij iets langer dan in het havenbedrijf - waarin de vakbeweging alleen maar de schijn poogt te wekken dat zij aan de kant van de arbeiders staat. In wezen is zij, naar wij al geconstateerd hebben, op iets geheel anders uit. Dat levensgrote verschil tussen schijn en wezen leidt er toe, dat zij, om de schijn te bewaren haar toevlucht moet nemen tot onduidelijkheid. De metaalbedrijfsbonden bijvoorbeeld zeggen niet, dat zij bereid zijn om de stakers te steunen, doch zij verklaren, dat zij hun leden niet willen adviseren om weer aan het werk te gaan. Als zij vervolgens met de werkgevers aan tafel gaan zitten, dan komen zij niet met de eisen der (niet eens door hen geraadpleegde) stakers voor de dag, maar met eigen eisen. De overeenkomst die ze sluiten wordt, om met de woorden van het "Algemeen Dagblad" te spreken, "door de arbeiders van tafel geveegd." De metaalbonden menen daarop, dat de schijn al weer lang genoeg is opgehouden en spreken nu openlijk uit, wat de arbeiders op grond van de praktische houding der bonden al begrepen hadden: de vakorganisaties zijn tegen de staking.

Eén dag later, op de avond van dinsdag 1 september, volgen de hoofdbesturen van de drie vervoersbonden het voorbeeld van hun collega's in de metaal. Zij besluiten eveneens een oproep tot werkhervatting te laten uitgaan. Op woensdagochtend 2 september schrijft dan de "Volkskrant", dat de staking in de havens "weer" wild is.

De grote stakingsbeweging van eind augustus, begin september heeft bijgevolg drie duidelijk te onderscheiden fasen. In de eerste fase is de actie "wild"; de tweede fase is die van de onduidelijkheid: het wezenlijk karakter van de strijd wordt versluierd door de omstandigheid, dat de vakbeweging de schijn wil wekken, dat zij samen met de arbeiders in beweging is gekomen. In werkelijkheid is zij in allerijl begonnen samen met de ondernemers de dreigende vloed te keren. In de derde fase heeft de vakbeweging dan definitief het masker laten vallen, het rookgordijn is opgetrokken: de actie is "wild". Kenmerkt de tweede fase zich door een wat geringere activiteit van de arbeiders - het is de periode van de gesprekken achter gesloten deuren, waaraan ook door drie ministers - de heren Witteveen, Roolvink en Nelissen - wordt deelgenomen, in de eerste en de derde fase kenmerkt de beweging zich door een optreden van de arbeiders *z e l f*, een optreden, dat de strijd op karakteristieke wijze doet verschillen van elk soort actie, dat door vakorganisaties wordt geproclameerd.

Wat voor het spontane karakter der gebeurtenissen allereerst typerend is, dat is het feit, dat het verzet pas langzaam en aarzelend op gang komt. Als de nieuwbouwafdeling van de werf Wilton-Feijenoord het werk in een opwelling heeft neergelegd na op een vraag aan de afdelingschef inzake de koppelbazen een onbevredigend antwoord te hebben ontvangen, dan duurt het nog enige tijd eer ook de andere werfafdelingen meegaan. Dat het daarna opeens in een razend tempo gaat is dan mede een gevolg van de eigen activiteiten en initiatieven van de stakers. De arbeiders van Wilton beantwoorden met hoongelach een oproep van de directie om de arbeid te hervatten (een oproep, die bestuurders waarschijnlijk "in studie" zouden hebben genomen); de Wilton-arbeiders maken zich onmiddellijk van de toegangshekken meester en zij trekken ook de straat op om een beroep te doen op de solidariteit van de arbeiders van de scheepswerf De Jong. Zij beramen plannen om met bussen naar de Verolme-werf te gaan, zij verschijnen inderdaad zélf bij het bedrijf van Swartouw aan de Waalhaven. Dat de werf "De Schelde" in Vlissingen plat gaat spruit voort uit een dergelijk optreden van de Wilton-stakers.

De kranten spreken van "intimidatie", zonder op te helderen hoe enkele tientallen met bussen aangevoerde stakers een aantal van 2300 man "Schelde"-personeel zou kunnen intimideren. Zij blijven van intimidatie spreken, wanneer in de derde fase géén kentering in het stakingsbeeld komt. Zij beweren, dat de overgrote meerderheid van haven- en werfarbeiders na 1 september wel tot werkhervatting geneigd is, maar door een kleine minderheid geterroriseerd wordt om te blijven staken. Hoe dat dan kán, wordt er niet bijverteld.

De N.R.C., aanvankelijk zo realistisch in haar weergave van feiten en gebeurtenissen, zoekt een verklaring voor het voortduren van de staking in het optreden van bepaalde agitators. Hoewel deze krant eerst de werkelijke positie van de bonden volkomen juist gekarakteriseerd heeft, ontkent zij opeens de daaruit voortvloeiende konsekwenties. Zij betwist, dat "de bonden hun greep op de werknemers hebben verloren" en komt met de bewering aandragen, dat het - notabene eerst tijdens de staking gevormde - comité Arbeidersmacht Haven "tot staking aanzet". Hoe het dan wel te verklaren is, dat zo'n comité invloed heeft op duizenden arbeiders in de haven, kan de N.R.C. ook niet verklaren. Zij acht het alleen maar "verontrustend". Dat zo'n comité "Arbeidersmacht Haven", dat dingen tot stand denkt te kunnen brengen, die de arbeiders zélf bij hun spontaan optreden al lang veel beter tot stand hebben gebracht, dat zo'n comité, door zijn optreden eerder een gevaar voor de strijdeenheid vormt dan dat het die bevordert, dat zijn zaken, die aan het waakzame oog van de N.R.C. volkomen blijken te ontgaan. Volgens de

N.R.C. zijn er - via dat comité - machten aan het werk, die er belang bij hebben, dat er in de Rotterdamse haven iets kapot gaat. Volgens prof. Ter Hoeven echter moeten die machten in de kringen der havenbaronnen en Rotterdamse ondernemers worden gezocht. Die hebben, zegt hij, uit puur kapitalistisch eigenbelang een arbeidsklimaat gehandhaafd, waartegen de arbeiders op een gegeven moment wel in verzet moesten komen.

Een blad dat er een betere kijk op heeft is het weekblad "De Nieuwe Linie". Het zet naar aanleiding der gebeurtenissen in zijn nummer van 5 september een betoog op, dat er op neerkomt, dat de stakingen direct voortspruiten uit de positie der arbeiders als loonarbeiders in de kapitalistische samenleving, uit hun positie als leveranciers van arbeidskracht, waarvan voor de rest slechts dienstbaarheid en onderworpenheid wordt verwacht. Met die uiteenzetting zijn we het eens, zoals we het ook eens zijn met "De Nieuwe Linie", dat het niet een maatschappelijk inzicht is, dat de stakers drijft - in tegenstelling tot het comité "Arbeidersmacht" wellicht, dat dan juist dáárdoor veel minder "vat" op de stakers ooit zal krijgen dan de N.R.C. voor mogelijk houdt - maar dat deze, de stakers, op persoonlijk voordeel uit zijn.

"Het gaat", zegt "De Nieuwe Linie", "in de havens niet om het ontcrachten of het afbreken van een stelsel, maar om eruit te halen wat er in zit." Dat zijn we alweer volkomen eens met dit weekblad. Maar als "De Nieuwe Linie" dan concludeert, dat "je daarom die stakingen ook niet revolutionair kunt noemen", dán verschillen we van mening. "De Nieuwe Linie" meent blijkbaar, dat een staking alleen maar dan "revolutionair" is, wanneer de staking zich de omverwerping der gevestigde orde ten doel stelt. Dat is een dwaling. De stakingen in de havens - en niet alleen die - zijn daarom revolutionair, omdat door dit soort acties, ook al zijn de betrokkenen daar zelf volstrekt niet op uit.

=====

NIET ZO, MAAR

OMGEKEERD

IN HET orgaan van de Federatie van Jongeren Groepen in de Partij van de Arbeid schreef onlangs een zekere André Kuné: "De studentenbeweging heeft op twee punten gefaald. De arbeider heeft zich niet met haar weten te identificeren. De traditionele achterban is verloren gegaan."

Van de "traditionele achterban" der studentenbeweging weten we weinig af en kunnen wij niet oordelen. Omtrent

haar verhouding tot de arbeiders zijn wij een andere mening toegedaan dan Kuné. Naar onze mening is het onjuist om te beweren, dat de arbeiders zich niet met het streven der studenten hebben kunnen identificeren. Het is juist precies omgekeerd: de studenten zijn er tot dusver nergens in geslaagd zich ook maar enigermate in de wereld der arbeiders te verplaatsen en de studenten spreken een taal, die voor de arbeiders volstrekt onverstaaenbaar is, ook in die gevallen, waarin zij - de studenten - zich van het intellectuelen jargon hebben weten te bevrijden en gewoon Nederlands praten.

=====

De medewerkers van "Daad en Gedachte" geven niet alleen hun financiële bijdrage, doch ook zeer veel van hun vrije tijd. Zij beklagen zich daarover niet, doen 't allen zelfs met liefde. Maar het minste wat we van onze lezers kunnen vragen is wel dat ze op tijd een geldelijke bijdrage overmaken. Hebt u dat al gedaan?

=====

DE GESCHIEDENIS HERHAALT ZICH STEEDS

DE IN LOONDIENST werkzame taxi-chauffeurs in Utrecht zijn een bittere ervaring rijker. In de nacht van dinsdag 25 op woensdag 26 augustus geloofden zij nog, dat een v a k b o n d , wanneer die maar eenmaal onder zware druk van onder-op geplaatst werd, wel gedwongen zou kunnen worden om zich tot spreekbuis van de aangesloten leden te maken. Nóg vaster geloofden zij op dat tijdstip, dat wanneer onverhoopt b e p a a l d e bonden door niets te bewegen zouden zijn om samen met de arbeiders front te maken tegen de ondernemers, a n d e r e , en in hun ogen b e t e r e bonden daartoe wél bereid zouden zijn. Niet meer dan vijf dagen zijn voldoende geweest om hun desbetreffende verwachtingen als een illusie te ontmaskeren. Tijdens 'n emotionele nachtvergadering in het Utrechtse CSB-gebouw, gehouden van maandag 31 augustus op dinsdag 1 september, kwam aan het licht, dat ook de bij het "niet erkende" O.V.B. aangesloten vervoersbond, als puntje bij paaltje komt, zich niet tot de tolk van de chauffeurs wenst te maken. Waarin d i e organisatie ook van de erkende organisaties moge verschillen, zij heeft ermee gemeen, dat zij geenszins exponente van de arbeiders is, dat zij een eigen leven leidt en een eigen weg gaat, die op beslissende momenten een ándere weg blijkt dan die langs welke de arbeiders marcheren. Waarin het OVB en zijn vertegenwoordigers van de "erkende" organisaties verschillen, dat is, dat zij de s c h i j n op zich laden radikaler en strijdvaardiger te zijn dan Lanser, Kloos of Mertens. Dat schijn bedrieglijk is, dat wisten tot voor kort de bewoonsters van zeker soort van, onder de rook van Utrecht in de Vecht gelegen, woonschepen blijkbaar beter dan de chauffeurs, die in hun taxi's een deel van haar cliënteel plegen te vervoeren.

In de nacht van 25 op 26 augustus namen de bestuurders van de drie "erken-de" vervoersbonden precies d i e houding aan, die men van hen verwachten mocht, een houding die l o g i s c h voortspoot uit de feitelijke positie van de vakbeweging in de burgerlijke maatschappij. "U moet niet vergeten", zei de heer De Bruin van de bij het NVV aangesloten NBV, "dat wij contractpartners zijn en slechts via de "openbreek-clausule" in de c.a.o. kunnen handelen... Wij kunnen ook geen staking uitroepen als uw eisen niet worden ingewilligd." Om die harde waarheid wat smakelijk te verpakken, voegde de heer De Bruin er haastig aan toe, dat dit geenszins wilde zeggen, dat hij en zijn collega's-bestuurders niet achter de eisen van de chauffeurs zouden staan.

Die smakelijke verpakking leidde er echter niet toe, dat de chauffeurs datgene wat de heer De Bruin hun voorhield ook zonder meer wensten te slikken. Zij demonstreerden een duidelijk wantrouwen in zijn bedoelingen. Toen was het Paul Brehm van het OVB, die - zoals een van de Utrechtse kranten het uitdrukte - "het schijnbaar verlossende woord sprak": "Als deze organisaties", riep hij, op de bestuurders der erkende bonden wijzende, "vóór 1 september niet met uw eisen uit de bus komen,,neem ik die eisen over en dan gaan we 2 september ándere dingen doen." Dat kón op dat moment voor de aanwezige chauffeurs, die uitstekend op de hoogte waren van de acties, waarmee Brehm in sommige plaatsen succes oogstte, maar één ding betekenen. Dit namelijk, dat hij hun alle steun toezegde bij 'n eventuele staking. In die geest werd het ook opgevat door een verslaggeefster van het Utrechts Nieuwsblad, die de bewuste vergadering bijwoonde en met die woorden het optreden van Brehm weergaf in haar krant. "Hij won er", zo constateerde een verslaggever van het "Nieuw Utrechts dagblad", "op voorhand een hoop sympathie van de ontevreden chauffeurs" mee. In welke mate bleek nog voor afloop der bijeenkomst. Staande de vergadering sloten zich zeventien tot dan toe ongeorganiseerde chauffeurs aan bij het O.V.B. Wat die zeventien bezielde werd onder woorden gebracht door de chauffeur Montijn toen hij zijn makkers toevoegde: "Als jullie allemaal georganiseerd zouden zijn, dan hadden de bonden al lang gelopen!" Montijn be-

doelde kennelijk, dat slechts de georganiseerde l e d e n de bestuurders onder druk zouden kunnen zetten. Als dat zo is, was blijkbaar de conclusie van die zeventien, dan zal die druk toch het meest effectief zijn bij die bond, die van de aanvang af al veel doortastender is dan zijn concurrenten.

Vijf dagen later bleek aan welk een vergissing zij ten prooi waren geweest. Dezelfde Paul Brehm, die nog op 26 augustus in de zeer vroege morgenuren actie in het vooruitzicht stelde voor het geval de "erkende" organisaties niet met de eisen der chauffeurs uit de bus zouden komen, noemde - toen in het overleg met de Ratax en de Utax inderdaad minder bereikt werd dan de chauffeurs verlangd hadden - een actie "op dit moment niet zinvol". Daarmee, constateerde het "Utrechts Nieuwsblad", "verdween een groot deel van de zekerheid, die de chauffeurs tot dan toe gevoeld hadden." Als gevolg daarvan bood het resterende deel van de vergadering het beeld van de grootst mogelijke verwarring.

Het "Nieuw Utrechts Dagblad" - kennelijk bitter weinig vertrouwd met situaties, zoals die uit de positie van loonarbeiders enerzijds, vakbonden anderzijds plegen voort te spruiten - schreef op 1 september: "Een kleine honderd Utrechtse taxichauffeurs hebben vannacht in het CSB-gebouw drieënhalf uur hun grote onderlinge verdeeldheid gedemonstreerd." Wat de bewuste vergadering in het CSB-gebouw in werkelijkheid demonstreerde, dat was de manier, waarop de bonden, met inbegrip van een zogenaamd doortastende en strijdvaardige bond, verdeeldheid in de rijen der arbeiders zaaien.

Wij spraken, de dag na de bewuste nachtvergadering, in Utrecht met iemand, die op grond van het in het "Nieuw Utrechts Dagblad" afgedrukte "verslag" de mening verkondigde, dat van de bonden niet verwacht kon worden, dat zij konsekwent aan de door de chauffeurs opgestelde eisen vasthielden, omdat die chauffeurs zélf het daarover onderling blijkbaar allesbehalve eens waren. Met een dergelijke uitspraak worden de dingen precies op hun kop gezet. Niet omdat de chauffeurs onder elkaar van mening verschilden hebben de bonden niet aan de eisen vastgehouden, maar doordat de bonden niet aan hun eisen vasthielden - en met name doordat het s c h i j n b a a r verlossende woord dat Paul Brehm op 26 augustus sprak in het geheel niet gestand werd gedaan - ontstonden er meningsverschillen onder de chauffeurs.

Dat inderdaad de bonden de eisen der chauffeurs n i e t ten dele hebben laten vallen, omdat daarover door die chauffeurs toch zeer verschillend werd gedacht, dat - met andere woorden - het verband tussen het optreden der bestuurders en de verwarring onder de arbeiders n i e t zó ligt als de door ons gesproken Utrechter stelde, maar zó als wij het zopas geconstrueerd hebben, daarvoor zijn twee bewijzen aan te voeren.

In de eerste plaats is er het - op dit punt althans - wel zeer duidelijke taal sprekende verslag in 't "Utrechts Nieuwsblad" (niet met het zopas geciteerde "Nieuw Utrechts Dagblad" te verwarren) van 1 september. Behalve de reeds hierboven aangehaalde mededeling, dat de onzekerheid bij de chauffeurs pas ontstond, n a d a t Paul Brehm de door hem gewekte verwachtingen in scherven had gesmeten, schrijft de "Nieuwsblad"-verslaggeefster ook:

"Nadat de heer De Bruin van de Nederlandse Bond voor Vervoerspersoneel van het NVV de voorstellen van de werkgevers had voorgelezen, werd besloten tot een schriftelijke stemming. De chauffeurs, toen nog strijd lustig, wezen de voorstellen tegen het advies van de drie vakbonden en tegen het advies van Paul Brehm van de onafhankelijke bond LBV met 69 tegen en 18 stemmen voor, van de hand."

Aan de hand van deze informatie laat zich de gang van zaken nauwkeurig vaststellen. Als de heer De Bruin de kaarten op tafel heeft gelegd, blijkt 74% van de aanwezige chauffeurs onverzwakt vast te houden aan het totale pakket van de geformuleerde eisen. Dat óók Paul Brehm tot hen behoort, die adviseren om dat niet

te doen, kan mogelijk wel verklaren, dat 18 aanwezigen bereid bleken de voorstellen van de werkgevers te aanvaarden, maar van een schokeffect kan op dát moment nog niet worden gesproken. Een percentage van 26 voor wat betreft het aantal der kleinmoedigen is niets bijzonders bij zulke belangrijke zaken. Staken is tenslotte geen lolletje, maar een zeer ingrijpende zaak in het arbeidersbestaan. Tot het hanteren van dat ingrijpende middel was dus 74% van de aanwezige chauffeurs bereid. Dat zou - zo kan men redeneren - het einde der vergadering hebben kunnen betekenen. Op het ogenblik dat de chauffeurs op het kaartspel van de heer De Bruin en de werkgevers hun laatste troefkaart wierpen, zou deze hebben kunnen opstaan met de woorden: "Beste vrienden, hier scheiden zich onze wegen. Onze handen zijn nu eenmaal gebonden door de c.a.o. Gegroet! Doet u maar, wat u op grond van uw eigen verantwoordelijkheid voor noodzakelijk houdt en wat u meent niet te moeten laten!" En daarop zouden dan de chauffeurs hebben kunnen antwoorden: "Je noemt ons wel 'beste vrienden', zoals jullie dat altijd doen, maar ónze vriend ben jij niet. De groeten!"

Maar wie zo redeneert, die heeft alléén maar oog voor één functie van de vakbeweging, namelijk die van officieel overlegorgaan, en die ziet volkomen over het hoofd, dat aan diezelfde, als overlegorgaan fungerende vakbeweging in de maatschappij óók nog een andere rol is toebedeeld, te weten die van hoedster der sociale vrede. Niet slechts als onderhandelingspartner van het ondernemersdom treedt zij op, maar tevens als veiligheidsinstituut, dat tot taak heeft bij tijd en wijle of wel een dam op te werpen tegen een dreigende stroom van proletarisch verzet of wel deze in voor het kapitaal passende kanalen te leiden. En indachtig aan die tweede taak lieten de heren De Bruin c.s. het er daar in Utrecht in de nacht van de eerste september niet bij zitten. Daarom was de vergadering niet uit nadat de chauffeurs zich eenmaal met 69-18 stemmen tegen de werkgeversvoorstellen en met andere woorden vóór staking hadden uitgesproken. Integendeel, het eigenlijke, maar zwaarste, werk van de heren bestuurders begon toen pas goed.

Toen een redacteur van het Algemeen Nederlands Persbureau in de loop van dinsdag 1 september van de nachtelijke gebeurtenissen in het CSB-gebouw een korte samenvatting gaf, toen meldde hij, dat een dreigende staking van de Utrechtse taxi-chauffeurs was afgewend. Zijn zakelijke mededeling was volkomen juist, maar in zijn uiterst summier, precies vijftien regels tellend bericht werd er met geen woord over gerept, h o e dat dan wel geschied was. Een ietwat groter stukje in het "Nieuw Utrechts Dagblad" zweeg daarover eveneens in alle talen. Alleen in het "Utrechts Nieuwsblad" werd 'n tipje van de sluier opgelicht en alleen de lezers van die krant konden zich een, zij het uiterst gebrekkig, beeld vormen van datgene wat er in de nachtbijeenkomst van bestuurders en chauffeurs nu eigenlijk gebeurd was.

Na de stemming over de voorstellen der werkgevers gingen in het CSB-gebouw de sluizen der welsprekendheid wijd open. Niet direct de welsprekendheid van de bestuurders, maar allereerst de welsprekendheid van die enkelingen onder de werknemers, die op grond van een langzamerhand wel wat beschimmelde traditie ondanks alles nog sterk emotioneel met de vakbeweging zich verbonden voelen. Een zekere Jan Gielis was het, die zijn collega's er op wees, dat een staking hun gezinnen van alle inkomsten zou beroven, omdat de drie erkende bonden, als ondertekenaren van de c.a.o. nu eenmaal niets zouden kunnen doen. En nadat die tijdbom onder het moreel gedeponereerd was, was het Paul Brehm - de man, die de meeste sympathie had weten te verwerven en dus voor die taak het meest geschikt was - die met zwaar geschut de eerste bres sloeg in de gelederen.

Er is een tweede bewijs, dat n i e t de - pas ter vergadering door de vakbonden teweeggebrachte - verdeeldheid onder de chauffeurs de oorzaak is geweest, dat de bestuurders bij hun onderhandelingen met de patroons de eis van een garantieloon van f 230 in de week hebben laten vallen. NBV-bestuurder De Bruin heeft namelijk, ter verdediging van dat feit verklaard, dat het geschiedde "omdat de

vakbonden van mening zijn, dat een dergelijke garantieregeling verwezenlijkt moet worden via de nieuwe c.a.o., die op 1 april 1971 van kracht moet worden". Om de - uiteraard bittere - pil voor de chauffeurs wat te verzachten, voegde hij er aan toe: "De garantieregeling bestaat nergens in Nederland".

Hoe schraal dergelijke troostwoorden wel waren, dat was echter bij voorbaat in de vergadering van 26 augustus door Paul Brehm in het licht gesteld. Die wees er toen op, dat er ondanks het bestaan van een landelijke c.a.o. in Nederland niet slechts 117 verschillende taxi-tarieven zijn, maar dat ook steden als Rotterdam, Schiedam, Den Haag, Eindhoven en Groningen regelingen kennen, die van de landelijke c.a.o. afwijken, zodat derhalve het feit, dat nergens een garantieregeling bestaat geen enkele reden behoeft te wezen om deze eventueel in Utrecht niet in te voeren. "Het landelijk contract", aldus Paul Brehm op de 26e augustus, "is een lachertje, een onverteerbare zaak, van nul en generlei waarde. U moet 'n grond in uw loonzakje vinden inplaats van een nietje". Maar toen de werkgevers tenslotte met voorstellen uit de bus kwamen, die in de praktijk niet meer betekenden dan een verhoging van nog geen tientje in de week, toen sprak Paul Brehm op eens niet meer over actie voeren, dat hij eerst de enige mogelijkheid genoemd had om dat "nietje" te doen verdwijnen. Integendeel, hij achtte actie plotseling zonder zin.

Zoals gezegd, het sloeg een bres in de gelederen. Maar er kon niet gezegd worden, dat de bonden daarmee al de volledige zege behaald hadden over de strijd-wil der chauffeurs. "Er ontstonden", schrijft het "Utrechts Nieuwsblad", "emotionele debatten en tenslotte werd (voor de tweede keer dus, red. D.& G.) schriftelijk gestemd over wel of niet actie voeren." Het besluit tot die tweede stemming kan niet anders gekarakteriseerd worden dan als een geraffineerde poging om de chauffeurs af te brengen van de marsroute, die in de vergadering van de 26e augustus - met krachtige steun van Paul Brehm - was uitgestippeld. Die route was duidelijk beschreven: als de bonden vóór 1 september niet met de eisen der chauffeurs voor den dag kwamen en bij de werkgevers de door hen verlangde lonen hadden losgepraat, dán zou er actie worden gevoerd. Wat er volgens dát program derhalve in de vergadering van 1 september na de stemming over de voorstellen had dienen te geschieden, dat was niet een poging wagen of er via een, met fel trommelvuur voorbereide tweede stemming aan de konsekwenties van de eerste missschien viel te ontkomen, doch dat was: zich terstond beraden over de vormen van de actie, waar-toe onder die omstandigheden in principe al was besloten.

Zo doordacht gericht het trommelvuur ook geweest mocht zijn, de eerste storm-loop van de bonden faalde. Uiteraard was de tot staken bereid zijnde meerderheid sterk geslonken. Hoe kon het anders. Maar een meerderheid voor staken was er nog altijd: 43 stemmen voor, 39 tegen!

De bonden gaven het niet op. Als "insiders" waren de bestuurders maar al te goed op de hoogte van de omstandigheid, dat de door de werkgevers gedane voorstellen de chauffeurs van de Ratax méér profijt brachten dan de chauffeurs van de Utax. De laatsten werden er, als gevolg van bepaalde structurele verschillen tussen beide Utrechtse taxibedrijven, zelfs nauwelijks beter van. Dat bracht natuurlijk mee, dat bij de Ratax-chauffeurs voor de bestuurders de beste kansen lagen en dat vooral de Utax-chauffeurs, ja praktisch álle Utax-chauffeurs zich vóór staken uitspraken. Maar de aldus aan de bondsbestuurders gegeven mogelijkheden moesten natuurlijk uiterst behoedzaam gehanteerd worden. Want al stelden de Ratax-chauffeurs zich dan zichtbaar wat minder strijdlustig op, aan solidariteit met de collega's van de Utax ontbrak het hun geenszins. Vandaar dat er uitgebreid gediscussieerd werd over de wijze waarop eventueel de Utax-chauffeurs moreel én materieel gesteund zouden kunnen worden in het geval, dat zij alléén de strijd zouden opnemen. Er kwamen daarvoor suggesties naar voren, die op hun praktische bruikbaarheid onderzocht werden en de een na de ander weer verworpen werden vanwege het feit natuurlijk, dat aan de praktische verwezenlijking van solidariteits-

afspraken nu eenmaal allerlei haken en ogen zitten. NEV-bestuurder De Bruin haalde toen het stoute stukje uit om deze pogingen tot het tastbaar gestalte geven aan een krachtig streven naar solidariteit, te karakteriseren als: "een verdeeldheid, die tot verdere afbraak van de solidariteit in Utrecht leidt". Onder "solidariteit" verstond meneer De Bruin kennelijk slechts het eensgezind volledig onder het juk van bonden en patroons doorgaan.

Paul Brehm deed er nog weer eens een schepje bovenop door 't over een andere boeg te gooien. Hij waarschuwde de tot staking neigende Utax-chauffeurs, dat zij met actie de Ratax in de kaart zouden spelen. Een sterk argument om de strijd in elk geval gezamenlijk te voeren, werd zodoende door hem gehanteerd om de betrokkenen van de strijd af te houden.

Om ieder misverstand volkomen uit te sluiten, zij hier nadrukkelijk opgemerkt dat wij met het bovenstaande niet hebben willen betogen, dat de Utrechtse taxi-chauffeurs wél hadden moeten staken en evenmin, dat zij juist gehandeld hebben door in strijd met hun aanvankelijk besluit toch aan het werk te blijven. Naar onze opvatting is het niet aan ons om uit te maken wat een bepaalde categorie arbeiders moet doen of zou hebben moeten doen. Wij vinden dat zij dat zelf beslissen moeten en wat wij de bonden verwijten is, dat zij de arbeiders niet zelf de beslissing laten; dat zij, wanneer er een besluit valt, dat niet met het belang van de bonden strookt, alle denkbare pressiemethoden aanwenden om toch de wil van de bonden te laten zegevieren. Maar alweer terwille van de duidelijkheid: een dergelijk "verwijt" aan het adres van de bonden wil niet zeggen, dat wij van mening zijn, dat de bonden zich anders zouden moeten gedragen. Ons "verwijt" aan het adres van de bonden is eigenlijk geen "verwijt", het is meer een kritische beschrijving van hun werkelijke positie. Want de bonden kunnen krachtens hun wezen, ingekapseld als ze zijn in de burgerlijke maatschappij, niet anders handelen dan ze doen. Wat wij beogen is niet anders dan hun werkelijke positie, ontdaan van alle mythe, te signaleren en te schetsen hoe zij, op basis van die positie voortdurend de elementaire beginselen van werkelijke democratie verkrachten, die zij met de mond belijden.

Verkrachting van de democratie? Maar hebben dan tenslotte toch niet de betrokken chauffeurs zelf bij meerderheid besloten de directie-voorstellen te aanvaarden? Zo staat het inderdaad te lezen in het "Nieuw Utrechts Dagblad" en in het ANP-bericht, dat o.a. door de "Nieuwe Rotterdamse Courant" werd afgedrukt. Het ANP spreekt zelfs van "de meerderheid der ongeveer tachtig aanwezige chauffeurs". Zelfs als het wáár zou zijn, dan nog menen wij, op grond van alles wat aan de derde (!) en laatste, derhalve de doorslag gevende stemming vooraf is gegaan, dat niet van een in alle vrijheid en onafhankelijkheid genomen democratisch besluit gesproken zou kunnen worden. Maar het is niet eens waar. Uit het op 1 september in het "Utrechts Nieuwsblad" opgenomen verslag blijkt zonneklaar, dat het zonder meer misleidend is om van een besluit door "de meerderheid der ongeveer tachtig aanwezige chauffeurs" te spreken. Weliswaar deelt het "Utrechts Nieuwsblad" mee, dat bij de derde en laatste stemming nog "slechts acht chauffeurs de hand opstaken om de (directie)voorstellen te verwerpen", maar tevens leest men in het bewuste verslag het volgende:

"De vergadering eindigde in een volkomen chaos. Niemand der chauffeurs wist precies waar hij aan toe was: wel of niet langdurig staken, een 24-uur-staking, 'n korte prikactie of wat dan ook. Tenslotte, toen iedereen al uit het CSB-gebouw liep, maakte een lid van de commissie (de commissie die de vergaderingen georganiseerd had - red. D. & G.) bekend, dat het voorstel nu wel aanvaard was, maar dat in de commissie overleg gepleegd zou worden over eventuele verdere acties. De meeste chauffeurs hebben dat echter niet gehoord. Zij waren of teleurgesteld, of kwaad, of gelaten weggelopen."

De passage munt niet bepaald uit door exactheid. En dat nog wel juist ten aanzien van het belangrijkste punt waar het om draait. Waren, vraagt men zich na lezing af, "de meeste chauffeurs" nu al weggelopen vóór de derde stemming werd gehouden of pas daarna, maar dan net voor de slotmededeling van het commissielid?

Als de meeste chauffeurs al weg waren toen de derde stemming werd gehouden, dan is het zonder meer duidelijk, dat de directievoorstellen uiteindelijk niet door de meerderheid aanvaard zijn. Als er op het moment van de derde stemming nog géén chauffeurs weg waren en alle chauffeurs op acht na tenslotte dus vóór het aanvaarden van de directie-voorwaarden waren, wáárom liepen de meesten hunner dan onmiddellijk daarna teleurgesteld of kwaad of gelaten weg? Waarover waren zij, die zojuist dan in meerderheid voor het aanvaarden der voorstellen en dus tegen staken hadden gestemd, dan wel kwaad of teleurgesteld? Kan het zo zijn, dat zij tenslotte in arren moede, murw gebeukt door hun bestuurders, maar vóór iets stemden, waar zij in hun hart fel tegen waren? Als dát de verklaring voor hun kwaadheid of hun teleurstelling zou wezen, dan vinden wij de mededeling in de kranten, dat - om 't in de bewoordingen van het ANP te herhalen - "de meerderheid der ongeveer tachtig aanwezige chauffeurs akkoord is gegaan met de tussen de vervoersbonden en de werkgevers bereikte overeenstemming" maar bitter weinig in overeenstemming met de werkelijke situatie. Het ware dan juister geweest te schrijven, dat zij tenslotte ergens voor stemden, waarmee zij bepaald niet akkoord gingen. En een dergelijke conclusie is ook de enig logische en mogelijke conclusie uit heel het verloop van de bewuste vergadering. Op dát resultaat mikten de bonden, dáárnaar streefden de bestuurders en ook Paul Brehm bij al wat zij te berde brachten.

Er bestaat ten aanzien van de gang van zaken bij de derde stemming nog een derde mogelijkheid. Deze namelijk, dat niet de meeste, maar toch wel vele chauffeurs al weg waren. Acht chauffeurs bleven tot het bittere einde toe tegen de voorstellen gekant. Hoeveel, vraagt men zich af, hebben daar eigenlijk wél hun stem aan gegeven? Kennis van dat aantal zou althans enkele - niet alle - onduidelijkheden kunnen ophelderen. Maar de kranten hebben dat cijfer niet gepubliceerd. Hebben de bestuurders - wat te denken zou geven - hun dat cijfer niet verstrekt? Of hebben de verslaggevers er geen interesse voor getoond? Mocht het laatste het geval zijn, dan hebben zij daarmee blij gegeven toch maar weinig begrip te hebben van hetgeen zich voor hun ogen afspeelde. Over de kloof, over de diepe tegenstelling tussen de vakbeweging en de arbeiders worden de laatste vijftien jaar in alle belangrijke industrielanden kleine bibliotheken vol geschreven. Er is in de genoemde periode eigenlijk nauwelijks een boek verschenen over vakbewegingsproblemen, waarin die tegenstelling niet uitvoerig aan de orde werd gesteld. Maar voor de redacties van de Utrechtse kranten is dat feit blijkbaar volstrekt onopgemerkt gebleven.

=====

Z I E L T J E S W I N N E R I J ?

Wat heeft Paul Brehm eigenlijk bezielde om op de eerste vergadering van de Utrechtse taxi-chauffeurs zo hoog van de toren te blazen en op de tweede vergadering zich tegen staking te verklaren? Natuurlijk, op de eerste vergadering kon hij 17 nieuwe leden voor 't O.V.B. inschrijven. Of ze na hun latere ervaringen met Brehm lid zullen blijven is natuurlijk de vraag. Is hij wellicht van de gedachte uitgegaan, dat hij een kleine kans had, dat de erkende bonden de eisen der chauffeurs er nisschien wel door zouden krijgen bij de werkgevers en dat hij dan met wat radicale taal (zonder daarvoor risico's te nemen) wat zieltjes voor het OVB zou kunnen winnen? 't Lijkt ons niet onmogelijk. Eén ding is echter wel duidelijk: de heer Brehm is een ordinair vakbonsje, die zich in niets onderscheidt van de bonzen der erkende bonden.

=====

Boekbespreking

ANTON PANNEKOEK,

THEORETIKUS VAN HET SOCIALISME

C a j o B r e n d e l : "Anton Pannekoek, theoretikus van het socialisme". Een uitgave van de SUN, Oranjesingel 42, Nijmegen. Prijs f 8,50. Bij "Daad en Gedachte" beperkt verkrijgbaar tegen de prijs van f 5.-, franco per post.

Men kan zich natuurlijk afvragen - en de vraag is ook wel gesteld - of het eigenlijk wel zin heeft om een boek te schrijven over een figuur uit de arbeidersbeweging, ook al heeft een dergelijke figuur nog zo'n grote rol gespeeld. Ik zou een dergelijke vraag onmiddellijk ontkennend beantwoorden, wanneer het boek een biografie zou zijn, dat meer de nadruk zou leggen op de persoon dan op de opvattingen, die door de persoon in kwestie zijn verkondigd. Als voorbeeld wil ik dan noemen het boek dat Evert Zandstra over Domela Nieuwenhuis schreef. Zandstra immers weet ons heel veel te vertellen over 't privéleven van Domela, over zijn afkomst, zijn huwelijken, zijn persoonlijke tegenslagen en hoe hij die verwerkte. Wat echter precies de opvattingen waren van Domela, hoe die tot stand kwamen en waarom hij zulk een dominerende rol kon spelen in de arbeidersbeweging van zijn tijd, daarvan komt men bij lezing van Zandstra's boek al heel weinig aan de weet.

Het is dan ook niet zozeer de persoon Pannekoek, die Brendel interesseerde als wel de opvattingen die hij verkondigde. Over het privéleven van Pannekoek is in het boek dan ook heel weinig te vinden doch des te meer over zijn opvattingen. In vijftien hoofdstukken schildert de schrijver de hele ontwikkeling van Pannekoek van sociaal-democraat tot radencommunist. Doch Brendel doet meer. Niet alleen laat hij ons de ontwikkeling van Pannekoek's opvattingen zien, doch ook hoe die ontwikkeling zich zo kon voltrekken. Wanneer Pannekoek in zijn latere jaren heel andere opvattingen heeft dan in het begin van zijn activiteit in de arbeidersbeweging, dan is het niet omdat hij van beginsel is veranderd. Niet daarin moet men de verandering van zijn opvattingen zoeken. Die oorzaak ligt - wat Brendel wel heel duidelijk laat zien - in zijn methode van onderzoek, waarvan Pannekoek zelf zei:

"De materialistische geschiedenisopvatting is niet een bepaald stelsel of een bepaalde theorie; het is 'n methode van onderzoek, een methode, die bij alle geschiedkundig gebeuren naar oorzaken vraagt; die een aannemelijke verklaring zoekt van de opeenvolgende voorvallen in de maatschappij." (Blz. 12 van het boek).

Als gevolg van deze methode van onderzoek heeft Anton Pannekoek meermalen opvattingen verkondigd, die hij later weer moest herzien. Het maatschappelijk gebeuren immers gaf hem steeds weer materiaal voor zijn onderzoekingen. In zijn jonge jaren waren de maatschappelijke verhoudingen van dien aard, dat van een zelfstandige strijd der arbeiders tegen het kapitaal nog geen sprake kon zijn. Wat wél aan de orde was, dat was het bewoonbaar maken van het kapitalisme voor de arbeiders. Een politieke strijd dus, die niet in de bedrijven, doch meer in het parlement moest worden gevoerd. Begrijpelijk dat Anton Pannekoek toen lid was van de sociaal-democratische partij. Wanneer de arbeiders echter zélf op het maatschap-

pelijk toneel verschijnen, wanneer daarbij tevens blijkt dat de partijen slechts deel zijn van de burgerlijke maatschappij, dan veranderen ook de opvattingen van Anton Pannekoek. Van starheid, waaraan alle idealisten mank gaan, is bij hem geen sprake. Natuurlijk, ook idealisten veranderen vaak van opvatting, of liever: van ideaal. Van een wezenlijke verandering is dan echter geen sprake, zomin als er van een wezenlijke verandering sprake was toen Pannekoek uit de SDAP trad en meeging met de oppositie, die uitmondde in de oprichting van de SDP. De wezenlijke verandering kwam bij hem, toen hij uit het maatschappelijk gebeuren de les trok, dat de zogenaamde arbeiderspartijen en de zelfstandige strijd van de arbeiders lijnrecht met elkaar in tegenstelling staan. Zijn methode van onderzoek heeft hem steeds voor starheid behoed en heeft hem steeds zijn opvattingen doen herzien. Juist omdat Brendel daar steeds weer de nadruk op legt, ons laat zien waaróm Pannekoek herhaaldelijk zijn opvattingen moest herzien, is zijn boek eigenlijk veel meer een boek over een methode van onderzoek dan over een persoon. Niet Pannekoek staat centraal, doch zijn methode van onderzoek.

Ik kan het daarom beslist niet eens zijn met Igor Cornelissen, die het boek van Brendel in "Vrij Nederland" heeft besproken. Zijn mening was, dat Brendel het steeds met Pannekoek eens is; te weinig kritisch. Dat dit niet klopt blijkt duidelijk uit het feit, dat in het boek niet één Pannekoek beschreven wordt, doch verschillende. Voor een ieder die ook maar iets van Anton Pannekoek af weet, zal het duidelijk zijn, dat de Pannekoek van de SDAP een heel andere is dan de Pannekoek, die "De arbeidersraden" schreef. Niemand, die het boek van Brendel gelezen heeft, zal toch in ernst durven beweren, dat de schrijver het eens is zowel met de opvattingen van de SDAP-er, die Pannekoek eens was, als met de opvattingen van de radencommunist Pannekoek. Volgens mij maakt Cornelissen de grote fout om de persoon Pannekoek en zijn methode van onderzoek met elkaar te verwarren. Niet de opvattingen van Pannekoek worden steeds door Brendel onderschreven. Wel acht hij de methode van onderzoek, die Pannekoek hanteerde, steeds juist. Juist op die methode valt steeds weer 't accent, en dat is juist de grote waarde van 't boek.

Heb ik dan geen enkele kritiek op het boek? Zeker wel, doch het is van zeer ondergeschikt belang. Mijn kritiek tast niet het wezen van het boek aan. Slechts tegen details heb ik bezwaren.

Op blz. 45 bijvoorbeeld maakt Brendel enige opmerkingen over de Hongaarse opstand van 1956. Hij zegt dan, dat de tegenstelling tussen de regering-Kadar en de arbeidersraden "nog veel groter (en duidelijker) is", dan de tegenstelling tussen de arbeidersraden en de regering-Nagy. Ik ben er van overtuigd, dat ook Brendel bij nader inzien deze uitspraak niet zal handhaven. Natuurlijk, de tegenstellingen tussen de arbeidersraden en de regering-Kadar traden duidelijker aan de dag. Dat houdt echter niet in, dat ze ook groter waren dan de tegenstellingen tussen de arbeidersraden en de regering-Nagy. Elke regering is een even grote vijand van zelfstandig optredende arbeiders. Het ligt alleen aan specifieke gebeurtenissen of de vijandigheid open en duidelijk aan de dag treedt.

Onduidelijk is Brendel, wanneer hij op blz. 112 schrijft over Pannekoek's verscherpte kijk op het wezen van het kapitalisme en dan over de meerwaardeproductie komt te spreken. Hij schrijft dan:

"Tegelijk met dat inzicht - ziedaar dan wat zopas in algemener termen is opgemerkt toen van Pannekoeks scherpere kijk op het wezen van het kapitalisme is gesproken - dringt zich de conclusie op, dat het kenmerk van de loonarbeid minder hierin gelegen is, dat er meerwaarde in de zakken van de kapitalist of diens onderneming vloeit, dan wel daarin bestaat, dat de arbeiders die meerwaarde niet ontvangen, doordat zij van de produktiemiddelen gescheiden zijn."

Mijn vraag hierop luidt: en als de arbeiders nu eens niet van de produktiemiddelen waren gescheiden, zouden zij dan wel meerwaarde ontvangen? Natuurlijk

niet. Wanneer de scheiding tussen arbeiders en produktiemiddelen is opgeheven, dan is er geen sprake meer van meerwaardeproduktie. Meerwaardeproduktie heeft immers tot voorwaarde koop en verkoop van arbeidskracht. Welnu, met het verdwijnen van de scheiding tussen arbeiders en produktiemiddelen verdwijnt ook de koop en verkoop van arbeidskracht, verdwijnt dus de loonarbeid en daarmee de meerwaardeproduktie. Natuurlijk weet Brendel dit ook. Zegt hij niet enkele regels verder: "Niet wie de meerwaarde krijgt karakteriseert de kapitalistische produktiewijze; zij wordt hierdoor gekarakteriseerd, dát er meerwaarde wordt voortgebracht en dat de loonarbeiders haar niet krijgen." Dát er meerwaarde wordt geproduceerd, daardoor wordt dus de kapitalistische produktiewijze gekarakteriseerd. Natuurlijk, maar toch komt er weer achteraan, dat de arbeiders haar niet krijgen. Hier had hij zorgvuldiger moeten zijn om geen misverstanden te wekken. Hier had hij duidelijk moeten maken, dat de arbeiders nooit ofte nimmer de meerwaarde kunnen krijgen.

Oneens ben ik het met Brendel, wanneer hij op blz. 151 met instemming Pannekoek uit "De arbeidersraden" citeert. Anton Pannekoek zegt in dat citaat, dat "kennis van de tegenstander, van zijn hulpbronnen en zijn machtsmiddelen, zowel als van zijn zwakheid, een eerste vereiste is van elke strijd." Met deze woorden van Pannekoek kan ik niet instemmen, omdat ik van mening ben, dat arbeiders, die spontaan in strijd gaan, in het algemeen geen kennis hebben van de hulpbronnen en machtsmiddelen van het kapitaal, noch van zijn zwakheid. Sterker nog: ik ben van mening, dat het veelal niet tot strijd zou komen indien ze die kennis wél zouden hebben. Arbeiders gaan nu eenmaal niet in strijd voor bepaalde idealen, maar óók niet omdat ze een bepaalde kennis of inzicht ten opzichte van het kapitalisme zouden hebben. Arbeidersstrijd ontstaat uit de positie waarin de arbeiders verkeren, uit de maatschappelijke verhoudingen. Pas in de strijd leren ze de machtsmiddelen en de hulpbronnen van het kapitalisme kennen, ook zijn zwakheid.

Dat waren dan enkele kritische opmerkingen mijnerzijds. De lezer heeft bemerkt, dat het slechts om details gaat. In zijn geheel ben ik zeer ingenomen met dit boek van Cajo Brendel over de opvattingen en de onderzoeksmethode van Anton Pannekoek. Ik kan dan ook een ieder, die de behoefte gevoelt zich te verdiepen in de maatschappelijke problemen, aanraden dit boek te kopen. Het boek, dat niet alleen over de opvattingen van Pannekoek gaat, doch tevens een pleidooi is voor de historisch-materialistische onderzoeksmethode, kan de lezer helpen zich een klaarder inzicht in het maatschappelijk gebeuren eigen te maken.

Sept. 1970

J.M.

=====

A R B E I D E R S M A C H T O F M A C H T V A N H E T C O M I T É

DE IN DIT NUMMER van "Daad en Gedachte" opgenomen beschouwingen over de stakingen in het Waterweggebied en de Rotterdamse haven in het bijzonder werd afgesloten op zaterdag 5 september. Door een samenloop van omstandigheden doet zich de mogelijkheid voor, daar op het laatste moment nog iets over te betogen. We gebruiken die gelegenheid allereerst om enkele woorden toe te voegen aan datgene wat we hiervoor hebben opgemerkt over het comité "Arbeidersmacht Haven", alsmede over de nauw daarmee samenwerkende Federatieve Haven Vakvereniging, een niet erkende organisatie. Als men de kranten geloven mag - we spraken reeds over de NRC - en ook sommige radio-reprotages, dan zijn het in de eerste plaats de agitators van die kant, die ervoor verantwoordelijk zijn, dat ook op maandagmorgen 7 september het werk in de Rotterdamse haven nog altijd niet is hervat. Wij denken daar geheel anders over.

In de eerste plaats trekken we wel heel sterk in twijfel, dat een enkel pam-

flet van "Arbeidersmacht", met de strekking "niet werken!", dat maandagmorgen 7 september in de Rotterdamse haven verspreid werd, een massale voortzetting van de staking zou kunnen bewerkstelligen. Het is een fantasietje, dat alleen maar kan opkomen in het hoofd van iemand, die niet weet hoe de dingen in de praktijk gaan. Stel je 't even voor lezer (zo dan, als de heren verslaggevers het presenteren). Een grote meerderheid van werkwilligen, 'n klein groepje dat naar de parolen van "Arbeidersmacht" zou willen luisteren. Die grote meerderheid gaat maandagmorgen op weg naar de schepen en kranen. De enkele tientallen, honderdtallen, mogelijk een paar duizend agitatoren zijn in staat op dat moment de vele duizenden van hun voornemen af te houden. Die enkele duizenden agitatoren - maar de NRC zei zelf, dat 't om veel minder ging - zijn in staat zich overal dáár te vertonen waar de vele duizenden naar hun werk gaan. Gelooft u het? En gelooft u ook dat een havenarbeider (jawel! een havenarbeider - maar het geldt ook voor andere arbeiders natuurlijk!) zich zo maar opeens van zijn voornemen laat afbrengen?

Wij geloven er niet aan, dat duizenden arbeiders een bedrijfstak plat leggen en plat houden, omdat ze een pamfletje onder ogen krijgen, waarin staat, dat ze aan het staken moeten blijven. Er werd diezelfde maandagmorgen trouwens eveneens een pamflet verspreid van de bonden, waarin ze tot werkhervatting werden opgeroepen. Kunnen de heren verslaggevers misschien verklaren, waarom die oproep in de wind geslagen is?

De werkelijkheid is deze, dat de besluitvorming van arbeiders heel wat anders is, dan het klakkeloos na-volgen van een stakingsparool of een parool tot werkhervatting. Hun besluitvorming komt tot stand op grond van het overleg met hun werkmakkers en kameraden voor de ingang van het bedrijf of van de havenloods. Geen arbeider laat zich door een vakbondsbestuurder meer vertellen, dat hij aan het werk moet gaan; geen arbeider laat zich ook door het een of ander comité vertellen, dat hij staken moet.

Wat wij, die "Daad en Gedachte" uitgeven onder arbeidersmacht verstaan, dat is juist het gezamenlijk optreden van de arbeiders op grond van een gezamenlijke besluitvorming op het werk na een gezamenlijke discussie. Wanneer het een of andere comité de arbeiders komt vertellen, wat of zij doen moeten, dan betekent dat praktisch: macht van het comité, ook al noemt zo'n comité zich dan notabene "arbeidersmacht". En ieder comité, dat op die wijze aan de arbeiders hun marsroute wil voorschrijven komt vroeg of laat met de in strijd staande arbeiders in conflict.

Voor zover onze informaties strekken is dat in de Rotterdamse haven dan ook al gebeurd. Aanvankelijk kreeg - zeer begrijpelijk, ondanks het bovenstaande - het comité "Arbeidersmacht" grote sympathie. Maar die nam even snel weer af, toen 't bleek, dat op de door het comité "Arbeidersmacht Haven" belegde vergaderingen geen discussies werden toegestaan en het comité de lakens wilde uitdelen.

De beslissing: staken of niet staken is een zware beslissing. Géén comité kan daarvoor de verantwoordelijkheid dragen, dat kunnen alleen de arbeiders zelf. Dat zien de leden van "Arbeidersmacht" blijkbaar niet in. Maar de arbeiders weten het.

Er is overigens in verband met de stakingen in Rotterdam en Amsterdam nog een belangwekkend feit te constateren: overal waar groepen stakers naar andere bedrijven trokken om hun makkers tot solidariteit te bewegen hadden zij ogenblikkelijk succes. Toen studenten hetzelfde probeerden (in Amsterdam) kwamen zij van een koude kermis thuis. Dat geeft te denken. Wij vragen onze lezers, daarover eens na te denken, juist in het licht van hetgeen hierboven over besluitvorming door de arbeiders is opgemerkt.

=====